

DEFINICIÓNS DE TERMOS

(Ordenados tematicamente e cronoloxicamente)

TEMA 1. DA PREHISTORIA AO FINAL DO REINO VISIGODO

Economía predadora: Tipo de actividade humana na que se obteñen e consumen os recursos da natureza sen xerar produción. É característica das sociedades paleolíticas ou pre-agrícolas nómades ou seminómades nas que a recolección de froitos silvestres, a caza, a pesca e o marisqueo son as actividades que permiten ao grupo obter os alimentos e os recursos para o vestido e a construción das vivendas.

Megalitismo: Do grego “mega” (grande) e “litos” (pedra), este termo fai alusión ás construcións arquitectónicas formadas por grandes pedras, chamadas megálitos. Os tipos básicos son: o menhir ou pedrafitas (un monólito fincado no chan verticalmente), o crómlech (menhires formando un círculo) e o dolmen ou anta (sepulcros formados por unha cámara que pode estar precedida dun corredor). Corresponden a unha ampla cronoloxía que vai desde finais do Neolítico ata a Idade do Bronce (ca. 3000-1000 a.C.).

Castro: Poboado fortificado prerromano, xeralmente situado nunha zona de fácil defensa, no que se asentaron as poboacións indíxenas da Meseta norte e do noroeste peninsular, onde da nome á cultura castrexa. Son moi numerosos os conservados na actual Galicia, caracterizados pola súa planta redondeada e un urbanismo irregular no que as construcións, especialmente as vivendas, teñen tamén formas redondeadas. Os máis antigos datan da Idade do Bronce, aínda que alcanzaron o máximo desenvolvemento na Idade do Ferro e algúns deles seguiron ocupados trala conquista romana e perduraron ata a Idade Media.

Guerras cántabras: Enfrontamentos bélicos entre os romanos e os pobos do norte peninsular (cántabros, ástures e galaicos) que supuxeron a finalización da conquista romana da península ibérica. Tiveron lugar entre os anos 29 e 19 a.C. e estiveron dirixidas polo emperador Augusto. A batalla de Monte Medulio (ano 25 a.C.) puxo fin á resistencia dos galaicos.

Conventus: No Imperio romano inicialmente eran asembleas conxuntas de romanos e indíxenas que evolucionaron ata converterse en unidades administrativas (recadación de impostos, recrutamento de tropas) e xurídicas (regularización de preitos, realización de contratos) dentro das provincias romanas. Unha cidade actuaba como capital do *conventus* e lle daba nome, pero o seu territorio non estaba definido xuridicamente, polo que os seus límites eran imprecisos. A actual Galicia correspondíase, basicamente, co *Conventus lucensis*.

Bárbaros: Denominación xenérica dada polos gregos e romanos aos pobos situados fóra do ámbito da súa civilización e que non falaban a súa lingua. Durante o Imperio romano o termo tomou un sentido pexorativo empregándose para designar os pobos de costumes primitivas que ameazaban coas súas incursións as fronteiras do mundo romano e que foron progresivamente penetrando nel. No 476 conseguiron tomar Roma e depoñer ao derradeiro emperador romano de Occidente.

Aula regia: Organismo político que asesoraba ao monarca nos asuntos políticos, militares, legislativos e xudiciais do reino visigodo de Toledo (507-711). Nos seus comezos estaba formada por cortesáns e servidores do rei, pero desde o século VI asistían tamén as principais personalidades do reino, nobres e bispos. Tendo en conta que a monarquía era electiva, a función deste organismo era fundamental porque tamén interviña na designación dos monarcas.

TEMA 2. A ESPAÑA MEDIEVAL (711-1474)

Mozárabe: Cristián que, nos séculos medievais, vivía en territorio musulmán en al-Ándalus. A cambio de conservar a súa fe e os seus costumes, tiñan que pagar un imposto especial polo que moitos foron desprazándose cara ao norte, aos territorios controlados polos reis cristiáns, ou foron converténdose ao Islam (muladí).

Taifas: Reinos independentes que xurdiron da desmembración do califato de Córdoba en 1031. Estaban dominados polas oligarquías locais ou polos xefes militares das principais cidades de al-Ándalus. Enfrontados entre si, as súas fronteiras flutuaron continuamente e o seu poder foi cada vez máis débil, sendo incapaces de facer unha fronte común ante os ataques cristiáns. O derradeiro reino taifa foi o de Granada, conquistado en 1492 polos Reis Católicos, dando así fin á chamada *Reconquista*.

Marca hispánica: Territorio controlado nos séculos VIII e IX polos emperadores e reis dos francos (Carlomagno, Luís o Piadoso, Carlos o Calvo) ao sur dos Pirineos, formando a fronteira entre o Imperio carolinxio e al-Ándalus. Comprendía inicialmente os condados de Pamplona, Aragón, Sobrarbe, Ribagorza, Pallars, Urgel, Cerdeña, Besalú, Ampuries, Vic, Xirona e Barcelona. Estivo gobernada por condes designados polos monarcas francos, pero ao longo do século IX foron tendo unha crecente autonomía ata crear condados e reinos independentes.

Presura: Forma inicial de repoboación organizada polos cristiáns a partir de finais do século VIII para ocupar as terras ermas, pouco poboadas ou que se ían reconquistando aos musulmáns. Os reis autorizaban a establecerse nun determinado territorio, que pasaba a ser propiedade de quen o ocupase e explotase. Houbo dúas modalidades: a oficial, desenvolvida polo rei ou polos seus delegados, e a privada, efectuada por nobres, eclesiásticos ou familias de campesiños libres.

Carta de poboamento: Documento polo que os monarcas e os señores laicos e eclesiásticos concedían na época medieval privilexios forais a quen se establecese en determinados lugares ou cidades coa finalidade de atraer poboación e repoboar os territorios que estaban despoboados ou que se ían reconquistando aos musulmáns. En Galicia, os monarcas Fernando II e Afonso IX foron os que máis potenciaron a fundación ou repoboación de núcleos urbanos concedendo numerosos privilexios aos seus habitantes.

Manso: Unidade de explotación familiar (casa e terras de cultivo) que o señor feudal cedía en usufruto a un colono libre ou a un servo a cambio de certas prestacións e censos. Xunto coa reserva señorial constituían os elementos básicos de explotación dos feudos na Alta Idade Media.

Mesta: Organización dos gandeiros do reino de Castela fundada en 1273 polo rei Alfonso X. Estaba rexida polo Consello da Mesta, que chegou a ser unha poderosa institución ao servizo dos grandes gandeiros e da propia Coroa, que se beneficiaba das taxas pagadas pola exportación da lá. Os privilexios dos gandeiros orixinaron numerosos conflitos cos agricultores ata que a Mesta foi abolida en 1836.

TEMA 3. A MONARQUÍA HISPÁNICA: A ÉPOCA DOS REIS CATÓLICOS E DOS AUSTRIAS (1474-1700)

Converso: Persoa que acepta unha crenza relixiosa ou ideoloxía diferente á que profesaba. Na España dos séculos XVI e XVII aplicábase especialmente aos musulmáns e xudeus que se convertían ao cristianismo, ben por convicción, ben por evitar persecucións. O aumento do número de conversos agravou o odio popular contra estes novos cristiáns, acusados de manter en segredo a súa fe (xudaizantes e mouriscos). Moitos deles foron vítimas do tribunal da Inquisición.

Terzos: Unidade militar de infantaría, de ataque e defensa, formada por soldados profesionais, voluntarios ou de recrutamento, creada e sostida polos Habsburgo españois durante os séculos XVI e XVII. Loitaban combinando as armas brancas (picas, espadas) e as de fogo (arcabuces, mosquetes). Estaban distribuídos polos distintos reinos e provincias da Monarquía Hispánica, destacando, polo seu número e fama, os Terzos de Flandres.

Gran Armada: Gran flota formada por Felipe II en 1588 para desembarcar en Inglaterra e destronar á raíña protestante Isabel I. A Grande Armada partiu do porto de Lisboa e, tras recalar na Coruña, arribou ao Canal da Mancha, onde debía encontrarse e embarcar aos Terzos de Flandres para despois invadir Inglaterra. Os ataques ingleses e os temporais obrigaron ás naves a dar a volta rodeando as Illas Británicas. Nesa traxectoria moitos dos barcos naufragaron. Dos 130 navíos que partiron, regresaron 66 e dos 25.000 homes unicamente uns 10.000 puideron salvarse. Tras a derrota, os ingleses descualificárona como a *armada invencible*.

Mourisco: Musulmán obrigado a converterse ao cristianismo por orde dos monarcas en diferentes momentos: 1502 en Castela, 1518 en Aragón e 1526 en Valencia. A conversión forzosa significou a fin oficial da poboación musulmá en España, pero moitos deles continuaron mantendo a súa lingua, vestimentas e costumes, especialmente os que vivían no territorio do reconquistado reino de Granada; esta situación levou a que fosen expulsados de Granada en 1570 e de Aragón e Valencia en 1609.

Valido: Secretario real ao que o soberano outorgaba a súa confianza e a dirección do goberno do reino. En España, como noutros reinos europeos, a prianza xeneralizouse no século XVII, cando os monarcas abandonaron o exercicio directo do goberno. Entre os validos destacaron os Duques de Lerma e de Uceda no reinado de Felipe III, o Conde-Duque de Olivares e Luis de Haro no de Felipe IV e Fernando de Valenzuela e o Conde de Oropesa no de Carlos II.

Unión de Armas: Proxecto político elaborado en 1625 polo valido de Felipe IV, o Conde-Duque de Olivares, no que propoñía o reparto da carga militar e fiscal entre todos os reinos da Monarquía Hispánica (que ata entón recaía unicamente sobre Castela) a través da creación dun exército permanente de 140.000 soldados achegados por cada un dos reinos en función da súa poboación e riqueza. O proxecto suscitou unha forte oposición e fracasou pola rebelión de Cataluña e Portugal en 1640.

Xuntas do Reino de Galicia: Institución creada no século XVI que actuaba como portavoz das sete provincias de Galicia e, desde 1528, como representación do Reino de Galicia. Estaban formadas polos delegados dos concellos das cidades capitais das provincias e

actuaban como un organismo intermediario entre o Reino de Galicia e a Coroa de España. Non tiñan funcións de goberno pero podían conceder diñeiros ao monarca, ordenar levas militares, distribuír cargas fiscais ou enviar informes e peticións ao rei. As Xuntas eran convocadas polo monarca, normalmente cando necesitaba aumentar impostos ou facer levas de soldados, e estaban presididas polo Capitán Xeral de Galicia.

TEMA 4. O SÉCULO XVIII: REFORMISMO BORBÓNICO E ILUSTRACIÓN

Paz de Utrecht: Conxunto de tratados asinados en 1713 e 1714 nas cidades de Utrecht e Rastatt entre as potencias europeas que puxeron fin á Guerra de Sucesión española (1701-1713). Co obxectivo de manter o equilibrio europeo, nos tratados recoñecía-se a Felipe V de Borbón como rei de España - consolidándose, así, o cambio dinástico - a cambio de concesións a Gran Bretaña (Xibraltar, Menorca e privilexios comerciais con América) e cesións territoriais a Austria (Flandres e Napolés) e a outros Estados europeos.

Decretos de Nova Planta: Conxunto de decretos promulgados por Felipe V entre 1707 e 1716 que impoñían, nos territorios da Coroa de Aragón (Aragón, Valencia, Mallorca e Cataluña), a organización político-administrativa de Castela, eliminando os seus privilexios forais, debido á súa rebelión na Guerra de Sucesión a favor de Carlos de Austria. Permitiron a implantación dun modelo de estado centralista e uniforme en España, agás nas provincias vascas e Navarra.

Catastro de Ensenada: Minucioso interrogatorio ou enquisa para coñecer as características demográficas, económicas e xeográficas das poboacións da Coroa de Castela co obxectivo de establecer un sistema fiscal máis racional e substituír a multiplicidade de rendas por unha única contribución. Foi proposto polo Marqués de Ensenada, ministro de Fernando VI, e foi elaborado entre 1750 e 1753.

Despotismo ilustrado: Sistema político da segunda metade do século XVIII que defendía o incremento do poder absoluto do rei para que, axudado das luces da razón, impulsase as reformas necesarias para incrementar a riqueza do reino e a felicidade e benestar dos seus súbditos. O seu lema foi “todo para o pobo, pero sen o pobo” e o mellor representante en España foi Carlos III (1759-1788).

Regalismo borbónico: Política de control e limitación do poder da igrexa católica levada a cabo polos Borbóns en España no século XVIII no marco da potenciación do absolutismo real. Entre outras medidas impuxeron o *padroado rexio* ou dereito do rei de presentar ou nomear candidatos para ocupar sedes eclesiásticas vacantes (recoñecido polo Concordato de 1753) e o *placet* ou dereito do rei de retención das bulas e provisións da Santa Sede.

Motín de Esquilache: Revolta popular acontecida en 1766 en Madrid provocada polo decreto de Esquilache, ministro de Carlos III, que prohibía o uso de capas longas e sombreiros de aba ancha. A súa orixe está no descontento social pola carestía do pan, a oposición dos privilexiados ás reformas do rei e a xenofobia ante a abundancia de ministros italianos. Entre as súas consecuencias, destacou a expulsión dos xesuítas de España en 1767.

Antigo Réxime: Período que se iniciou en Europa no século XVI e que acadou a súa plenitude no século XVIII. Caracterizouse por unha economía de base agraria, a permanencia das estruturas feudais, a sociedade estamental e a monarquía absoluta. Estes trazos foron desaparecendo como consecuencia dos cambios introducidos pola Revolución Francesa (1789).

TEMA 5. A CRISE DO ANTIGO RÉXIME E A REVOLUCIÓN LIBERAL

Abdicacións de Baiona: Renuncias sucesivas de Carlos IV e o seu fillo Fernando VII ao trono de España en favor de Napoleón Bonaparte, quen pouco despois cedeu eses dereitos ao seu irmán, convertíndose en rei co nome de Xosé I Bonaparte. Tiveron lugar na cidade francesa de Baiona en 1808 e foron un dos detoantes principais do levantamento do 2 de maio e o inicio da Guerra de Independencia.

Afrancesados: Reducido grupo de españois que apoiou a Xosé I Bonaparte nas tarefas de goberno. De formación ilustrada na súa maioría, consideraban que o reformismo autoritario francés era o único medio para lograr a renovación e o cambio en España. Ao finalizar a Guerra de Independencia, a partir de 1814 foron perseguidos por Fernando VII, acusados de infidentes ou traidores, e moitos se exiliaron a Francia.

Tratado de Valençay: Acordo de paz asinado en 1813 nesa cidade francesa que puxo fin á Guerra de Independencia e polo que Napoleón aceptaba a suspensión das hostilidades, o retorno de Fernando VII ao trono de España, a devolución dos territorios ocupados e a renuncia de Xosé I Bonaparte.

Manifesto dos Persas: Documento que presentaron en 1814 deputados absolutistas a Fernando VII tras o seu retorno do exilio en Francia, solicitándolle a abolición dos decretos promulgados polas Cortes de Cádiz e a Constitución de 1812, así como a restauración do Antigo Réxime. O monarca atendeu as peticións restablecendo o absolutismo e dando comezo ao chamado Sexenio absolutista.

Pronunciamento: Levantamento de parte do exército, contando co apoio dun determinado sector da sociedade, que “se pronuncia” a favor do cambio do sistema político vixente. Foron frecuentes os que defendían o liberalismo fronte ao absolutismo de Fernando VII e os que defendían o liberalismo progresista fronte ao conservador no reinado de Isabel II.

Pragmática sanción de 1830: Disposición promulgada por Fernando VII que anulaba a coñecida como Lei Sálica, aprobada por Felipe V, que impedía acceder ao trono ás mulleres. Esta medida converteu á filla de Fernando VII, a futura Isabel II, en herdeira e supuxo a exclusión do irmá do rei, o infante Carlos de Borbón, do trono de España, desencadeando a aparición do “carlismo”.

TEMA 6. O ESTADO LIBERAL (1833-1874): O REINADO DE ISABEL II E O SEXENIO DEMOCRÁTICO

Estatuto Real: Nome que recibe o Decreto de 1834 polo que a raíña rexente María Cristina de Borbón convocaba as Cortes do reino de España. Polo seu contido, considérase como unha “carta outorgada” xa que a Coroa renunciaba a manter en exclusiva o poder admitindo unha ampliación da participación política en beneficio das clases posuidoras, pero conservaba en exclusiva a soberanía e non recollía a separación de poderes ni dereitos dos cidadáns.

Sufraxio censatario e universal: O sufraxio é o dereito político que permite elixir, mediante o voto, aos cargos públicos electos. O censatario limita este dereito aos cidadáns incluídos no censo en función dun determinado nivel económico e social, mentres que o universal soamente establece a condición da maioría de idade para votar. En España, desde o século XIX, o censatario foi defendido polos liberais e o universal, polos demócratas. En ambos casos, o sufraxio foi sempre masculino ata que a Constitución republicana de 1931 estableceu o dereito de voto das mulleres.

Unión Liberal: Partido político fundado en 1858 polo xeneral Leopoldo O'Donnell que agrupaba á esquerda moderada, á dereita progresista e a numerosos militares. Partidario da monarquía constitucional de Isabel II, gobernou entre 1858 e 1863 e de 1865 a 1868, periodos nos que destacaron as numerosas campañas de prestixio militar que desenvolveron no exterior.

Cantonalismo: Modelo de organización territorial que defendía a creación dun Estado composto por unidades políticas territoriais soberanas –os cantóns- que mediante acordos libres (“de abaixo arriba”) se unen formado a federación española. En 1873, durante a Primeira República, os seus partidarios protagonizaron insurreccións cantonalistas, destacando a de Cartaxena, que foron sufocados polo exército.

Manifesto de Sandhurst: Documento elaborado por Antonio Cánovas del Castillo e asinado, en decembro de 1874, por Alfonso de Borbón, fillo e herdeiro de Isabel II, na academia militar inglesa de Sandhurst, onde estudiaba. Neste manifesto indicaba a necesidade de restaurar a monarquía borbónica en España, presentándose como un rei respectuoso co sistema liberal constitucional e defensor da orde social e a relixión católica. A publicación deste documento foi un dos pasos clave no proceso de xénese da Restauración borbónica na persoa de Alfonso XII a partir de 1875.

TEMA 7. A RESTAURACIÓN BORBÓNICA (1874-1902)

Sistema de quenda: Mecanismo de alternancia no poder vixente durante a Restauración borbónica que se baseaba no mutuo acordo entre os dous partidos monárquicos, o Conservador e o Liberal, aceptando a sucesiva quenda no Goberno. Para iso, o presidente do partido ao que lle tocaba gobernar -e que fora designado polo rei- convocaba eleccións que sempre gañaba empregando a fraude electoral e o caciquismo e co beneplácito do partido ao que lle tocaba estar na oposición.

Caciquismo: Práctica política que en España controlaba as eleccións grazas á figura do cacique, persoa que dominaba o poder local e controlaba os votos do seu territorio valéndose do seu poder económico, status social ou influencias. O caciquismo fixo posible a fraude electoral masiva existente no sistema da Restauración borbónica.

Encasillado ou encadramento: Proceso polo que o ministro da Gobernación elaboraba a lista de candidatos que debían ser escollidos en cada distrito electoral, colocando nas cuadrículas correspondentes os nomes dos candidatos ministeriais e da oposición. A lista era pactada polos dous partidos liberais monárquicos polo que esta práctica garantía a quenda pacífica dos gobernos da Restauración borbónica.

Pucheirazo: Un dos métodos de manipulación electoral empregado durante a Restauración borbónica, para permitir o triunfo dun determinado candidato e garantir, así, o funcionamento do sistema de quenda. Consistía na substitución no pucheiro (urna electoral) dos votos xa emitidos por outros favorables ao candidato que se desexaba que saíse elixido, ou na modificación da acta do recuento dos votos.

Rexeneracionismo: Corrente intelectual, política e literaria de finais do s. XIX e principios do s. XX que partía da análise dos problemas que padecía España para tratar de rexenerala e modernizala. Xurdiu a partir do desastre de 1898 e o seu principal representante foi Joaquín Costa que propugnaba acabar co caciquismo, reducir a pobreza e fomentar a educación.

TEMA 8. TRANSFORMACIÓNS ECONÓMICAS E SOCIAIS NO SÉCULO XIX

Desamortización: Proceso legal que, previa expropiación, puxo en venda, en poxa pública, os bens pertencentes á Igrexa (“mans mortas”) e aos concellos (baldíos, “comúns” e “propios”). Foi realizada durante os gobernos progresistas de Mendizábal (1836, desamortización de bens do clero regular), Espartero (1841, desamortización de bens do clero secular) e Madoz (1855, desamortización xeral). Entre os obxectivos estaban: reformar a estrutura da propiedade da terra, obter recursos para Facenda e ampliar o apoio á causa liberal.

Agrarismo: Movemento reivindicativo que organizou ao campesiñado galego en asociacións e sindicatos agrarios para lograr a redención dos foros, loitar contra o caciquismo e propulsar a renovación técnica. Destacaron as organizacións Solidariedade Galega (1907-12) e Acción Galega (1910-15), xunto co máximo líder desta, Basilio Álvarez.

Ludismo: Movemento de protesta dos traballadores, nos inicios da revolución industrial, caracterizado pola destrución de máquinas e fábricas ás que culpaban de deixalos sen traballo. Recibe este nome por Ned Ludd, un obreiro británico a quen se lle atribúe a primeira destrución de teares mecánicos en 1779. En España unha das primeiras accións ludistas foi a queima da fábrica Bonaplata en Barcelona en 1835.

TEMA 9. O REINADO DE ALFONSO XIII: A CRISE DA RESTAURACIÓN

Semana Tráxica: Semana de violentas protestas populares que tiveron lugar en Barcelona en xullo de 1909 contra a orde de Maura de enviar tropas de reserva á guerra de Marrocos tras a derrota do Barranco do Lobo. A maioría dos soldados eran pais de familias obreiras, polo que o seu embarque provocou unha folga xeral que deu paso á insurrección e á queima de numerosos edificios relixiosos, sendo duramente reprimida polo Goberno de Maura, que caerá pouco despois.

Desastre de Annual: Derrota do exército español en xullo de 1921 fronte ás cabilas rifeñas dirixidas por Abd el-Krim na guerra de Marrocos. Morreron miles de soldados españois e os rifeños fixéronse co control da zona proclamando a independencia da República do Rif. O desastre agudizou a crise da Restauración borbónica e o desprestixio do exército e de Alfonso XIII, a quen se lle atribuíu parte da derrota.

Expediente Picasso: Informe redactado en 1922 polo xeneral Picasso que contiña os resultados da investigación realizada sobre o comportamento de oficiais e soldados na derrota de Annual (1921) para determinar as súas responsabilidades. O informe revelaba a negligencia dos militares, a temeraria actuación do xefe das tropas, o xeneral Silvestre, e a implicación de Alfonso XIII no desastre militar.

Directorio Militar: Primeiro goberno da ditadura de Primo de Rivera formado, tras o golpe de estado de 1923, unicamente por militares e que durou ata 1925. A Constitución de 1876 e os partidos políticos quedaron suspendidos, os dereitos e liberdades foron restrinxidos e as publicacións e a prensa, sometidos a censura. O seu maior éxito foi a finalización da guerra de Marrocos tras o desembarco de Alhucemas de 1925.

Unión Patriótica: Organización cívico-política fundada en 1924 polo ditador Primo de Rivera. Pretendía agrupar a toda a sociedade como substituta dos partidos políticos tradicionais e servir de apoio social e de propaganda do réxime ditatorial, pero só participaron nela os grupos conservadores e católicos, desaparecendo coa propia ditadura en 1931.

FAI: Siglas da Federación Anarquista Ibérica fundada en 1927, fusionando a Unión Anarquista Portuguesa e a Federación Nacional de Grupos Anarquistas de España. Estaba organizada en pequenos grupos revolucionarios radicais de activistas anarquistas. Desempeñou un importante papel no movemento obreiro, sobre todo a través da súa presenza no sindicato anarcosindicalista da CNT, durante a II República e a Guerra Civil.

Pacto de San Sebastián: Acordo verbal ao que chegaron, en agosto de 1930 en San Sebastián, diversas personalidades representativas de partidos republicanos de diferentes tendencias, catalanistas e socialistas polo que se comprometían a establecer a república democrática e a recoñecer a autonomía de Cataluña, Galicia e provincias vascas. Ademais, formaron un comité revolucionario para coordinar unha sublevación co fin de derrocar á monarquía de Alfonso XIII.

TEMA 10. A SEGUNDA REPÚBLICA (1931-1936). A GUERRA CIVIL (1936-1939)

Sanjurjada: Intento fracasado de golpe de Estado encabezado polo xeneral Sanjurjo o 10 de agosto de 1932 en Sevilla contra a Segunda República que contaba co apoio dalgúns militares, monárquicos e latifundistas andaluces. Controlado polo Goberno, os seus participantes foron detidos e condenados. Como reacción, republicanos e socialistas aproximaron as súas posicións, o que permitiu a aprobación do Estatuto de Autonomía de Cataluña e a Lei de Reforma Agraria que intentaban impedir os golpistas.

CEDA: Siglas da Confederación Española de Dereitas Autónomas, unha coalición de partidos conservadores e católicos fundada en 1933 por Gil Robles. Definíase como contrarrevolucionaria e antimarxista, defensora da relixión, a familia e a propiedade, e esixía a revisión da Constitución de 1931 para adecuala aos principios cristiás. Formou parte do Goberno da Segunda República, en coalición co Partido Radical, entre 1934 e 1935.

Bienio Negro: Segundo período da Segunda República comprendido entre novembro 1933 e febreiro 1936. Foi cualificado así (e tamén como rectificador e contrarreformista) polas esquerdas debido ás medidas revisionistas e conservadoras tomadas polos gobernos de dereitas radical-cedistas, que paralizaron moitas das leis reformistas do primeiro bienio republicano e exerceron unha dura represión sobre os participantes na revolución de outubro de 1934.

Fronte Popular: Coalición electoral creada en xaneiro de 1936 polos principais partidos obreiros e republicanos de esquerda. Tras vencer nas eleccións de febreiro de 1936, serviu de apoio á política reformista desenvolvida polos gobernos formados por republicanos de esquerda encabezados por Azaña e Casares Quiroga.

Brigadas Internacionais: Unidades militares de voluntarios estranxeiros que participaron na Guerra Civil española apoiando á Segunda República. Estaban formadas por brigadistas, procedentes de máis de 50 países de Europa e América, organizados a través dos partidos de esquerda socialistas e comunistas dos seus respectivos países. Foron retirados en outubro de 1938 pola presión internacional.

Lexión Cóndor: Denominación da forza de intervención alemá, fundamentalmente aérea, coa que o III Reich de Hitler apoiou ao bando sublevado franquista durante a Guerra Civil española. Foi clave e responsable de numerosos ataques a posicións republicanas e sobre a poboación civil, destacando os bombardeos de Madrid, Guernica e Barcelona.

TEMA 11. A DITADURA FRANQUISTA (1939-1975)

FET das XONS: Siglas de Falanxe Española Tradicionalista e das Xuntas de Ofensiva Nacional Sindicalista, a organización política creada por Franco en 1937 mediante o Decreto de Unificación que fusionaba o movemento tradicionalista carlista coas formacións fascistas de Falanxe Española e das XONS. Foi a única formación política autorizada durante o franquismo, sendo coñecida como “Movemento Nacional”.

Sección Feminina: Organización fundada en 1934 como rama feminina de Falanxe Española. Foi dirixida por Pilar Primo de Rivera e durante o franquismo monopolizou a educación das mulleres coa finalidade de formar amas de casa, subordinadas aos varóns e destinadas a ter fillos e educalos segundo as normas establecidas polo réxime. Para o seu adoutramento creouse en 1937 o Servizo Social, que impoñía a prestación obrigatoria de traballos sociais para todas as mulleres durante seis meses.

Nacionalcatolicismo: Ideoloxía que defende que a vida política, social e cultural debe estar sometida ás directrices da Igrexa católica. Foi unha das bases ideolóxicas do réxime franquista, que contou co apoio e aprobación da Igrexa católica. A xerarquía eclesiástica xustificou e aceptou a autoridade de Franco como Caudillo de España pola graza de Deus, e a cambio impuxo o seu control sobre a moral, os costumes e a educación.

Sindicato vertical: Nome co que era coñecida a Organización Sindical Española durante o franquismo. Foi creado tras a promulgación da Lei de Unidade Sindical de 1940 que ilegalizaba todos os sindicatos de clase existentes e integraba de forma forzosa a todos os traballadores e empresarios (relación vertical) nun mesmo e único sindicato baixo a supervisión do Ministerio de Traballo.

Contubernio de Múnic: Nome pexorativo co que o réxime franquista tratou de ridiculizar o Congreso do Movemento Europeo celebrado en Múnic en 1962, ao que asistiron 118 opositores ao franquismo, tanto do interior de España como do exilio, unidos por un obxectivo común: instaurar en España un sistema político democrático. O máximo impulsor da reunión foi Salvador de Madariaga, moi ben relacionado cos dirixentes do movemento europeo.

Plan de Estabilización: Conxunto de medidas e reformas económicas aprobadas en 1959, propostas por ministros tecnócratas, que tiñan como obxectivo abandonar o modelo autárquico intervencionista do réxime franquista e liberalizar a economía española, conectando así co capitalismo occidental. Sentou as bases para iniciar o forte crecemento “desarrollista” da década dos 60.

TEMA 12. A TRANSICIÓN Á DEMOCRACIA E A ESPAÑA ACTUAL (DESDE 1975)

Plataxunta: Nome popular de *Coordinación Democrática*, organismo creado en marzo de 1976 por partidos e organizacións antifranquistas para restablecer a democracia en España. Naceu da fusión da Xunta Democrática, creada en 1974 polo PCE con Santiago Carrillo á fronte, e da Plataforma de Convergencia Democrática, establecida en 1975 e impulsada polo PSOE de Felipe González.

Lei para a reforma política (LRP): Lei aprobada polas Cortes franquistas e, tras a súa aceptación en referendo, promulgada en 1977 con rango de Lei Fundamental. Foi o instrumento legal que permitiu o paso da ditadura franquista a un sistema constitucional democrático dende a legalidade vixente (da lei á lei) e mantendo a paz social. Establecía que a democracia era a expresión da soberanía popular, que as Cortes serían elixidas por sufraxio universal e regulaba a futura convocatoria das primeiras eleccións xerais desde febreiro de 1936.

UCD: Siglas de *Unión de Centro Democrático*, a coalición de partidos fundada e liderada por Adolfo Suárez en 1977 e que aglutinaba ás forzas de centro-dereita. Tivo un papel destacado durante a Transición democrática, gañando as eleccións a Cortes constituíntes de 1977 e as xerais de 1979. Mantívose no Goberno ata 1982, primeiro con Adolfo Suárez e, despois da súa dimisión, con Leopoldo Calvo Sotelo. Disolveuse tras a derrota electoral de 1982.

Pactos da Moncloa: Acordos aos que chegaron sindicatos, partidos e organizacións empresariais en outubro de 1977 na residencia oficial do presidente de Goberno, Adolfo Suárez, no contexto da Transición española. Os asinantes comprometíanse a traballar a favor da estabilidade do país mediante a consolidación da democracia, a redución da conflitividade social e a adopción de medidas para superar a crise económica que se viña arrastrando desde 1973.